

(Fortsættelse 66):

DEN POLITISKE SITUATION I DANMARK

Som det for længst vil være fremgået af denne beretning, var den danske regering trådt tilbage den 29. august 1943, hvorfor landet i de følgende år og indtil befrielsen 1945 var blevet ledet eller nærmere administreret af departementscheferne, med departementschef Svenningsen i spidsen. Svenningsen forstod den kunst, det må have været at samarbejde med det tyske riges befuldmægtigede i Danmark, dr. Werner Best. Det var balancegang på en knivsæg. Men da udsigten til Danmarks befrielse så ud til at være nært forestående, samlede politikere sig, for at forhandle om, hvordan overgangsregeringen efter befrielsen skulle sammensættes, indtil der snarest kunne afholdes et Rigsdagsvalg. (senere betegnet som Folketingsvalg).

Dette år var der dog en afgørende forskel fra tidligere års regeringsdannelse, for denne gang kunne politikerne ikke komme uden om at tage medlemmer af Frihedsrådet med i en nydannet regering. Sådan som den politiske situation tegnede sig, måtte der blive tale om en samlingsregering bestående af 9 politikere fordelt på 4 socialdemokrater, 2 konservative, 2 venstre og 1 radikal, og 9 modstandsfolk fordelt på 2 Frie danske i udlandet, 2 kommunister, 2 Dansk Samling, 2 Ringen og 1 Frit Danmark.

Til statsminister valgtes Vilhelm Buhl (S), som havde haft posten efter Stauning indtil tyskerne i 1942 forlangte Erik Scavenius indsat som statsminister. Hans Hedtoft (S) blev arbejds- og socialminister, H.C. Hansen (S) blev finansminister, Carl Petersen (S) blev minister for offentlige arbejder, Ole Bjørn Kraft (C) blev forsvarsminister, Vilhelm Fibiger (C) blev handelsminister, Knud Kristensen (V) blev indenrigsminister, Erik Eriksen (V) blev landbrugsminister og A.M. Hansen (R) blev undervisningsminister.

Ministerposterne til modstandsfolkene blev (efter svære forhandlinger) fordelt således:

Christmas Møller (Frie Danske i udlandet) fik posten som udenrigsminister, Henrik Kauffmann (Frie Danske i udlandet) blev minister uden portefølje, Alfred Jensen (K) blev trafikminister, Aksel Larsen (K) blev minister uden portefølje, Arne Sørensen (Dansk Samling) blev kirkeminister, Kr. Juul Christensen (Dansk Samling) blev minister uden portefølje, Niels Buch-Jensen (Ringen) blev justitsminister, Frode Jakobsen (Ringen) blev minister uden portefølje, og Mogens Fog (K) blev minister for særlige anliggender.

Men ovennævnte regering var altså parat til at træde til, så snart der forelå meddelelse om tyskernes kapitulation, som kunne ventes når som helst i de følgende dage. Den 2. maj 1945 udsendte det illegale blad "Frit Danmark" sin 2.

årgang nr. 36, hvori man i detaljer beskæftigede sig med den situation, der kunne tænkes at foreligge, når tyskerne – forhåbentlig uden kamp – ville give op og forlade landet. På sin side 2 kunne bladet publicere "Danmarks Frihedssang", hvis første af tre vers lyder sådan:

"En Vinter lang og mørk og haard
paa fem forbandede Aar",
har knuget Landet i sin Favn
med Kulde og Sult og Savn.
Og der gik Slid paa Skoven, Skaar paa Skaar,
og der gik Raaddenskab i svage Træer.
Gaa til Modstand, alle Mand som en,
og gør Danmark frit.

Teksten er skrevet af forfatteren Sven Møller Kristensen og melodien komponeret af Knudåge Riisager, og allerede dagen efter meddelelsen om befrielsen blev den spillet og sendt via BBC's dansksprogede program "Her er London".

Selv husker jeg sangen ganske tydeligt og syntes dengang som nu, at dens taktfaste, marchagtige melodi og lidt mærkværdige tekst lød bastant og uhyggelig, ja, nærmest lidt krigerisk, så at jeg fik modvilje imod den. Det lød nærmest som om den var komponeret som en slagsang for modstandsbevægelsen. Men den blev spillet og sunget i radioen og gentaget overalt ved folkemøder rundt om i byen. Ingen tvivl om, at danskerne og ikke mindst københavnere ønskede "de grønne"s snarlige afmarching ud af byerne og landet og hjem til das grose Vaterland, som lå i ruiner. Og specielt afventede man i dirrende spænding af hævnfølelser på opgøret med Gestapo, Hipo og andre nazistiske korps, samt ikke mindst med stikkere, værnemagere og "feltmadrasser".

Denne forårslune og næsten sommeragtige 4. maj-aften var jeg tilfældigvis sammen med min kæreste, Alice, og vi kom netop gående henne i Hukket, da vinduerne i ejendommen på hjørnet af Hukket og Jægersborggade pludselig og uventet blev åbnet på vid gab, så vi tydeligt kunne høre fredsbudskabet fra London over radioen. Det var speakeren Johannes G. Sørensen, der i den danske radioudsendelse fra London kl. 20,30 med fast og samtidig tydeligt rørt stemme oplæste fredsbudskabet, at feltmarskal Montgomerys hovedkvarter netop har meddelt, at de tyske tropper i Nordtyskland, Holland og Danmark har overgivet sig, med virkning fra den 5. maj kl. 8. Hukket og Jægersborggade og Kronborggade var næsten mennesketomme på dette tidspunkt, men straks efter at det fantastiske budskab havde lydt, strømmede folk ud ad opgangene og omringede os, i første omgang i overrasket og forundret tavshed, som om

man ikke turde tro sine egne ører, men da man snart havde overbevist hinanden om, at det måtte være sandt, at tyskerne havde kapituleret, brød man ud i jublende glæde og omfavnede hinanden i kådhed.

Alice og jeg lod os smitte af den glade og opløftende stemning og tog hinanden i hånden og dansede omkring med alle de andre. Men pludselig overraskedes vi ved, at der bagfra var én, der med et hug med en kraftig hånd skilte vore hænder fra hinanden. Da vi begge vendte os, så vi, at det var Alices noget ældre storebror, der havde gjort det. Han så misbilligende på os, hvorefter han skyndsomt forsvandt ind i gården til den ejendom, hvori de boede, og som havde port ud til Hukket. Slukørede, flove og forvirrede stod Alice og jeg midt i menneskemængden og turde dårligt nok se på hinanden efter den episode. Jeg husker, at jeg tænkte at det var meget småligt gjort af kendes broder, at ødelægge den gode stemning for os, blot fordi vi helt åbenlyst og udelukkende på grund af glæde over det glade budskab, havde holdt hinanden i hånden.

BEFRIELSENS TIME

Den 4. maj om aftenen kl. 20 havde mange danskere som sædvanligt indstillet radioens bølgelængde på London, hvorfra den danske speaker, Johannes G. Sørensen, velkendte stemme hørtes sige: "Et øjeblik!" og kort efter: "Det meddeles netop i dette øjeblik fra general Montgomerys hovedkvarter, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig! Jeg gentager, det meddeles netop i dette øjeblik, osv."

Men med lynets hast havde den utrolige nyhed bredt sig i Danmark. I Københavns gader slog folk øjeblikkeligt vinduerne op og skruede op for BBC's danske udsendelse: "Her er London!", så frihedsbudskabet lød ud i gaderne, hvor folk straks efter samledes, jublende glade og euforiske over det, de hørte fra radioen og næsten ikke turde tro på. København var nærmest i ekstatiske oprør af glæde over, hvad der var sket, og der udspillede sig scener, som ikke hørte dagligdagen til. De ellers så kølige og forbeholdne danskere omfavnede og kyssede hinanden, uanset om det var nogen de kendte eller ikke. Og gaderne var fulde af mennesker, lige som folk kravlede op oven på sporvognene, hvilket selvfølgelig ikke normalt var tilladt. Alle jublede og råbte højt og sang af glæde, og for manges vedkommende fortsatte fejringen af frihedsbudskabet til langt ud på de små timer.

Imidlertid var frihedsbudskabet ikke lige velkomment alle steder, og naturligvis især ikke hos besættelsesmagten, som pludselig måtte se sig sat ud af spillet. Dette gjaldt i nok så høj grad også Hipoerne og andre folk, som havde været mere end villige til at samarbejde med tyskerne, heriblandt de såkaldte værnemagere. Straks efter at befrielsesbudskabet havde lydt, nærmest

vrimde gaderne med bevæbnede frihedskæmpere, som var genkendelige på deres sorte stålhjelme og et særligt armbind. Disse såkaldte og vistnok for fleres vedkommende selvbestaltede "4. maj-frihedskæmpere", som til manges overraskelse havde lastbiler med åbent lad til deres rådighed, gik straks i gang med at opspore og anholde folk, som var kendt for eller blot mistænkt for at være kollaboratører eller "feltmadrasser", dvs. kvinder, hvorom man mente at vide, at de havde plejet omgang med fjenden. De anholdte blev under skarp bevogtning ført til centrale opsamlingssteder, som f.eks. skoler, hvor de blev midlertidigt interneret, indtil de kunne blive afhørt og stillet for en dommer.

Det var vinduerne, som ses på fotoet til venstre, der blev slået op på vid gab og hvorfra vi hørte frihedsbudskabet fra London lyde højt ud over pladsen foran, kaldet Hukket, og ud mod Jægersborggade, som der ses et lille udsnit af helt til højre i billedet. De mange parkerede cykler fandtes der ikke dengang, hvor Hukket var helt tomt og også uden den beplantning med træer, som først er foretaget indenfor de senere år. – På fotoet til højre ses Jægersborggade fra enden ved Jagtvej og med Hukket og den gulmalede stueetage omtrent midt i billedet. De mange parkerede biler fandtes heller ikke dengang, hvor i øvrigt kun de færreste havde råd til at have bil. – Fotos: © 2008 Harry Rasmussen,

Under opsporingen og anholdelserne fik frihedskæmperne ofte hjælp af civile danskere, og når man endelig havde fundet frem til en mand eller kvinde, som mistænktes for at have stået i tyskernes tjeneste, blev de pågældende ofte direkte udsat for tilskuernes vrede tilråb og hadske spytklatter. Herunder blev de arresterede mere eller mindre brutalt gennet op på ladet af en lastbil, hvor de var blevet kommanderet til at stå oprejst og med hænderne foldet bag nakken. Det kneb naturligvis for de pågældende at holde sig oprejst, når den mere eller mindre fyldte lastbil pludselig satte i fart og kørte bort.

Herunder kom folk på gaderne med høje fy-råb og knyttede og rystede næverne mod de formodede forrædere. I enkelte tilfælde kunne man endog høre folks vrede mod disse udmønte sig i tilråb, som f.eks. "Klyng ham op i en lygtepæl!" Det hændte da også, at der blev gjort kort proces mod nogle formodede kollaboratører, idet de blev ført af sides og formentlig henrettet på

stedet, angiveligt fordi de havde sat sig kraftigt til modværge eller havde forsøgt at flygte.

Men alle de mere ubehagelige og mørke sider af befrielsesdagene druknede i den helt fantastiske og nærmest euforiske stemning, der havde bredt sig blandt ganske almindelige danskere, som normalt ikke drømte om at gøre en flue fortræd. Freden ville jo på sigt betyde en tilbagevenden til såkaldt normale tider med ro og orden i samfundet, og rigelige madvarer i butikkerne igen, også selvom rationeringerne fortsatte nogle år endnu. Desuden betød det genoptaget import af de mange luksusvarer, som vi danskere havde været vant til før krigen, men havde måttet undvære i de fem forbandede år. Det var varer som tekstilstoffer, benzin, kul og koks m.v., og kaffe, te, chokolade, bananer, appelsiner, citroner og meget andet og mere, som dog også stadigvæk var rationeret i de første efterkrigsår.

BEFRIERNES ANKOMST

Personligt husker jeg min egen tilstedeværelse, da de engelske soldater ankom i de såkaldte jeeps og lette tanks til Rådhuspladsen. En kæmpemæssig forsamling af folk af begge køn og i alle aldre flokkedes omkring disse jeeps, hvor glade og smilende engelske soldater uddelte små plader chokolade og kastede Chewing Gum i grams til de, der var så heldige at kunne gribe de små flade pakker i luften. Det var første gang jeg – og formentlig mange andre danskere – hørte udtrykket "Chewing Gum" om tyggegummi, som ikke hidtil havde været særlig anvendt i Danmark. Men nok så heldige var de kønne unge piger, som kom tættest på soldaterne, der dog ikke forlod, men stadig sad eller stod op i deres jeeps eller oppe på taget af deres tanks.

Det var tydeligt at se, at nogle af pigerne gerne ville i lag med soldaterne, og så vidt jeg kunne konstatere, blev der også lavet intime aftaler om senere møder mellem nogle af soldaterne og de unge piger. Noget, pigerne tilsyneladende også var stolte af, var, at de fik cigaretter af deres nye tilbedere. De engelske soldater skulle jo i øvrigt indkvarteres bestemte steder i byen, hvorfra de ville få orlov, som de så ville benytte til ture ud i det københavnske aften- og natteliv. Sådanne steder erfarede jeg, var f.eks. nogle bestemte barer med musik og dans, og ikke mindst det store National Scala, hvor både musikken og dansen var i højsædet.

Det var ikke fri for, at jeg – og sikkert flere unge danske mænd med mig – var lidt misundelige over den succes, de unge engelske soldater havde hos de unge københavnske piger. Men den følelse måtte man jo nødvendigvis bide i sig, for vi anonyme civile ejede ikke den samme tiltrækningskraft, som de sejrige og i

øvrigt velkomne unge engelske soldater, ikke mindst takket være deres uniform, var i besiddelse af.

Men der var også alvorlige unge danske mænd i folkemængden på Rådhuspladsen denne dag, og det var f.eks. tilfældet med min dengang 18-årige fætter Dennis. Der skulle jo snart være valg til Folketinget, og fætter Dennis var blevet grebet af kommunisternes vitterligt store indsats i modstandskampen under besættelsen, så han støttede DKP's valgkamp. Under indtrykket af befrielsens eufori fik kommunisterne ved Rigsdagsvalget i befrielsesåret 1945 hele 18 mandater, hvor de tidligere kun havde haft 2 (i 1932 og 1935) og 3 mandater (i 1939). Det var en jordskredssejr for de danske kommunister, også selvom de allerede ved det følgende valg i 1947 tabte halvdelen af mandaterne, og ved senere valg endnu flere, for ved valget i 1960 at ryge helt ud af Folketinget.

Imidlertid fortsatte frigivelsen af tyskernes fanger i danske fængsler, og herom bragte Ekstra-Bladet den 5. maj 1945 en artikel med følgende overskrift:

Fangerne i Vestre Fængsel frigives
800 vil blive løsladt i Løbet af Dagen

Til gengæld blev Hipo-folk og andre landsskadelige elementer indsat til foreløbig afventen af anklage og domfældelse, og eftersom der blev indført dødsstraf med tilbagevirkende kraft, kunne flere af disse indsatte på grund af deres ugerninger forvente denne ultimative straf.

Men noget nok så vigtigt og afgørende for det danske retssamfund, var den følgende meddelelse:

Politiet igen over Jorden. Assisterede i Dag Frihedsbevægelsen med de første Arrestationer

Det drejede sig godt nok ikke om de folk af politikorpset, som tilhørte den store gruppe, der i 1944 var blevet interneret af tyskerne og sendt i tyske kz-lejre, og som takket være Folke Bernadottes medvirken nu befandt sig i foreløbigt asyl i Sverige, men derimod om de politifolk, der var undsluppet og gået under jorden og derfra illegalt havde deltaget i modstandsarbejdet. Et arbejde, som blandt andet bestod i at registrere folk og virksomheder, som på forskellig måde samarbejdede med tyskerne på det danske samfunds bekostning. Men registreringen gjaldt også en bogføring af almindelig kriminelle danskere, som på forskellig måde lukrerede på besættelsessituationen, f.eks. gennem sort børs-virksomhed.

(Fortsættelse følger i afsnit 67)